

Konferencia ministrov zdravotníctva krajín Višegrádskej skupiny a ministrov zdravotníctva Slovinska, Rakúska a Ukrajiny

Praha, 7. - 9.2.2002

“SURVEILLANCE INFEKČNÝCH OCHORENÍ, BIOTERRORIZMUS A MEDZINÁRODNÁ SPOLUPRÁCA”

(Slovenská republika)

Slovenská republika má dlhodobý a osvedčený systém surveillance infekčných ochorení nadväzujúci na systém československého zdravotníctva upravovaný v zmysle odporúčaní Svetovej zdravotníckej organizácie (SZO) a v zmysle aproximácie so surveillance infekčných ochorení v krajinách Európskej únie.

V tomto systéme boli a v Slovenskej republike stále sú navzájom vyvážené diagnostika, epidemiológia a liečba infekčných ochorení opierajúca sa o dostatočne rozsiahlu sieť mikrobiologických a infektologických pracovísk v nemocniciach, sieť štátnych zdravotných ústavov (ŠZÚ), o výskumnú a vedeckú prácu odborníkov na lekárske fakultách, Slovenskej akadémii vied a Ústave preventívnej a klinickej medicíny.

Liečba infekčných ochorení sa takisto opiera o dostatočný počet lôžok, fundovaných odborníkov z radov lekárov a zdravotných sestier. Vyššie uvedené skutočnosti ako i to, že v Slovenskej republike je populácia s dobrou kolektívnou imunitou chrániacou pred infekčnými ochoreniami, voči ktorým odporúča SZO pravidelne očkovať dávajú záruku, že na Slovensku je možné zvládnuť epidémiu ochorení, ktoré sú vyvolané mikroorganizmami prirodzene cirkulujúcimi v populácii. Je však potrebné si položiť otázku či sme pripravení riešiť podobné situácie v prípade použitia bojových biologických prostriedkov a to najmä pri ich prípadnom použití teroristickými skupinami proti pokojnému obyvateľstvu s cieľom destabilizovať štát alebo skupiny obyvateľstva s tým či oným zámerom.

Som presvedčený a verím, že so mnou budete súhlasiť, že po zmene politickej klímy v našich krajinách sme si vôbec nepripúšťali reálnu možnosť takého druhu ohrozenia obyvateľstva a štátu, pričom ak sme aj rozmýšľali s obavami o zbraniach hromadného ničenia, väčšinou sme mali na mysli jadrové a chemické zbrane, pričom biologické zbrane boli mimo zorného poľa nášho záujmu. Udalosti z 11. septembra roku 2001 ako aj následná tzv. antraxová kríza preverili schopnosť pružnej reakcie zdravotníckych i nezdravotníckych štruktúr vysporiadať sa s podobnými situáciami, ktoré sa žiaľ už nikdy nedajú vylúčiť.

Epidemiologická surveillance v súvislosti s bioterrorizmom vyžaduje zber, analýzu a interpretáciu takých zdravotníckych údajov, ktoré napomôžu pri plánovaní a implementácii opatrení prijímaných na riešenie situácie v súvislosti s ohrozením alebo použitím bojových biologických prostriedkov.

Domnievame sa tiež, že v najbližšom období je potrebné zamerať našu pozornosť na prípravu takých odborníkov a štruktúr, ktoré by sa problematikou bakteriologických zbraní a bioterorizmu zaoberali v dostatočnom rozsahu na pracoviskách, na ktorých je prepojená teória s praxou.

Vláda Slovenskej republiky pružne reagujúc na udalosti z 11. septembra 2001 majúc na pamäti ochranu zdravia svojich obyvateľov prijala na svojom rokovaní “Základný systém biologickej ochrany obyvateľstva v SR” a “Akčný plán boja proti terorizmu v SR”, ktorý bol pripravený v súlade s Akčným plánom boja proti terorizmu EÚ a rezolúcie bezpečnostnej rady OSN číslo 1373(2001). Jedná sa o komplexné materiály, v ktorých jednotlivé úlohy zabezpečujú rezorty ministerstva vnútra, zdravotníctva, obrany, pôdohospodárstva, hospodárstva, dopravy, pôšt a telekomunikácii, školstva a spravodlivosti.

Ich hlavnou úlohou je v širokom komplexe protibiologických, protiepidemických, protiepzootických, organizačných, technických, finančných a iných opatrení minimalizovať dôsledky napadnutia biologickými prostriedkami na obyvateľstvo v prípade ich teroristického použitia v mieri, alebo v prípade vojnového konfliktu.

System rozpracováva úlohy na úsekoch:

- prevencie
- detekcie výskytu a monitorovania biologickej situácie
- zdravotníckych a protiepidemických opatrení
- poriadkového zabezpečenia
- finančného zabezpečenia

Úlohou Ministerstva zdravotníctva v rámci tohto systému v čase pred možným napadnutím biologickými prostriedkami je zabezpečiť:

1. biologický monitorovací systém
2. dostatočné množstvo liečiv, najmä očkovacích látok, antidot, antibiotík, chemoterapeutík, diagnostík, laboratórnych chemikálií, dezinfekčných, dezinfekčných a deratizačných prostriedkov a ostatného potrebného materiálu
3. doplnenie krízových plánov ochrany zdravia obyvateľstva, havarijných plánov opatrení pri výskyte nákaz s priebehom ohrozujúcim život, rýchlo šíriacich sa nákaz

Ad 1. Biologický monitorovací systém v SR vychádza z dlhodobého systému surveillance infekčných ochorení, ktorá je koordinovaná Hlavným hygienikom SR a zabezpečovaná Štátnym zdravotným ústavom SR v Bratislave, 36 štátnymi zdravotnými ústavmi na úrovni krajov a okresov, národnými referenčnými centrami pre vybrané infekčné ochorenia, mikrobiologickými laboratóriami a ošetrojúcimi lekármi. V pôsobnosti 36 štátnych zdravotných ústavov je 79 okresov, z nich 8 ústavov plní aj úlohy na krajskej úrovni.

Po septembrových udalostiach v USA bolo v SR v rezorte zdravotníctva zriadené špeciálne mikrobiologické laboratórium pre diagnostiku vysokovirulentných nákaz. V tomto laboratóriu sa ihneď začalo s vyšetrovaním zásielok podozrivých z obsahu *Bacillus anthracis* a z 538 doručených vyšetrených podozrivých zásielok nebola našťastie ani jedna pozitívna. Biologický monitorovací systém bol postupne posilnený vybavením ďalších dvoch mikrobiologických laboratórií príslušným technickým vybavením. Taktiež bolo

zriadené informačné centrum pre bakteriologické, biologické a toxínové zbrane na báze ŠZÚ Banská Bystrica. Toto centrum pripravuje informácie a podklady pre príslušné rezorty, týkajúce sa problematiky bakteriologických (biologických) a toxínových zbraní v nadväznosti na situáciu v Slovenskej republike a v zahraničí. Ďalej zabezpečuje základné diagnostické postupy pri diagnostike vybraných infekčných ochorení prichádzajúcich do úvahy ako bakteriologické /biologické) a toxínové zbrane, spolupracuje s orgánmi štátnej správy, samosprávy a s príslušnými inštitúciami v zahraničí pri riešení danej problematiky a tiež spolupracuje s médiami.

Ad 2. Čo sa týka zabezpečenia dostatočného množstva liečiv začali sa v súčinnosti s ministerstvom hospodárstva prehodnocovať zásoby liečiv v SR. S prípadným očkovaním proti antraxu sa v SR uvažuje len pre osoby vo vysokom riziku nákazy, najmä laboratórnych pracovníkov, ktorí priamo vyšetrujú podozrivé zásielky a pre príslušníkov špeciálnych jednotiek Armády SR. Na Štátnom ústave pre kontrolu liečiv je v súčasnosti v registračnom pokračovaní vakcína proti antraxu firmy Biomed (Rusko).

Ad 3. V priebehu novembra 2001 boli na úrovni krajov a okresov aktualizované havarijné plány opatrení pri výskyte nákaz s priebehom ohrozujúcim život a rýchlo sa šíriacich nákaz. Dôraz sa kládol najmä na zabezpečenie rýchleho hlásenia a varovania. Na úrovni krajov a okresov sa taktiež aktivizovali Havarijné komisie, v ktorých rezort zdravotníctva úzko spolupracuje so zložkami obrany a civilnej obrany.

Ihneď po vzniku ohrozenia biologickými prostriedkami MZ SR v súčinnosti s inými rezortmi zabezpečuje:

- zaistenie priestoru výskytu biologického ohrozenia a ohraničenie ohniska nákazy
- odber, transport a doručovanie vzoriek, materiálu na rýchlu detekciu a diagnostiku
- hygienickú očistu, dezinfekciu, dezinsekciiu a deratizáciu
- odsun chorých a osôb podozrivých z nákazy
- zdravotný dozor, karanténu a izoláciu osôb podozrivých z nákazy,
- pochovávanie osôb, likvidáciu uhynutých zvierat a biologického materiálu

Súčasťou prípravy na ohrozenie biologickými zbraňami je aj

- zdravotná výchova obyvateľstva v ochrane proti zámernému vyvolaniu nákaz
- informovanie obyvateľstva o problematike biologických prostriedkov, ohrození a ochrane proti nim
- príprava novinárskej verejnosti v danej problematike a poskytovanie informácií v krízových situáciách.
- odborná príprava lekárov prvého kontaktu
- odborná príprava zodpovedných zamestnancov na úrovni ústredných orgánov štátnej správy a miestnej samosprávy

V rámci prípravy obyvateľstva na zámerné vyvolanie nákaz bolo obyvateľstvo SR informované a to najmä prostredníctvom článkov v populárnych časopisoch, prostredníctvom prednášok a vystúpení v masmédiách, ako narábať s materiálom podozrivým z kontaminácie antraxom alebo inými nebezpečnými biologickými látkami, ktoré infekčné agensy by mohli byť použité ako bojové biologické prostriedky, taktiež sme

informovali o možných rizikách, spôsobe predchádzania, možnostiach zmiernenia následkov prípadných bioteroristických akcií a ako predchádzať panike.

Súčasťou zdravotnej výchovy obyvateľstva bola aj príprava novinárskej verejnosti, pre ktorú boli usporiadané odborné semináre na danú tému. Na posilnenie informovanosti obyvateľstva boli zriadené aj osobitné telefónne linky. Relevantné informácie boli a sú verejnosti dostupné aj prostredníctvom internetu.

Ceníme si, že ministerstvo školstva pripravuje zaradenie učebných textov s problematikou biologických zbraní do učebných osnov žiakov základných a stredných škôl.

Súčasťou prípravy na zvládnutie prípadného útoku biologickými zbraňami je aj vzdelávanie lekárov v tejto problematike. V rámci neho sa v októbri 2001 usporiadali v ôsmich krajských mestách odborné semináre zamerané na problematiku zámerného vyvolania nákaz o možných rizikách, spôsobe predchádzania, možnostiach zmiernenia následkov prípadných bioteroristických akcií. Účastníci boli oboznámení aj s dekontaminačnými postupmi pri manipulácii so vzorkami, ktoré obsahujú spóry *B.anthraxis* ako aj s odporúčanou postexpozičnou profylaxiou antraxu.

Zdá sa nám tiež nevyhnutné vyškoliť tím, prípadne tímy pracovníkov, ktorí by boli schopní vyšetriť novovzniknuté ohnisko výskytu alebo miesto napadnutia biologickou zbraňou maximálne do 24 hodín, vybaviť aspoň jedno pracovisko v rezorte zdravotníctva na Slovensku mobilným laboratóriom pre potreby špeciálnych odberov a výkon protiepidemických opatrení v teréne pre pracovníkov týchto "tímov" poriadať pravidelné školenia minimálne v jednoročných intervaloch, prípadne i častejšie.

Záverom by som rád zdôraznil, že Slovensko by privítalo vytvorenie medzinárodnej siete zameranej na rýchle rozpoznanie použitia biologických zbraní, tzv. systém rýchleho varovania, spôsob výmeny iných relevantných informácií, súčasťou ktorej by bolo aj vzdelávanie zdravotníckych pracovníkov v problematike bioterorizmu. Privítali by sme tiež vytvorenie externého hodnotenia kvality práce mikrobiologických laboratórií špecializovaných pre diagnostiku nákaz, ktoré môžu byť použité ako bakteriologické, biologické a toxínové zbrane. Slovenská republika sa chce v tejto problematike opierať o medzinárodnú spoluprácu krajín zúčastnených na konferencii ako aj krajín Európskej únie.